

Beleids- en Comm. dien
Koninkrijk der Nederlanden
Ingek. 29 MEI 1975
Reg. no.
Class. no.

VERTROUWELIJK

MAANDOVERZICHT

No. 4 1975

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST

B I N N E N L A N D S E V E I L I G H E I D S D I E N S TV E R T R O U W E L I J K

Maandoverzicht nr. 4 - 1975
 (Tijdvak van 1-4-1975 t/m 30-4-1975)

I N H O U D

Nr. 1233.540

	Blz.
De CPN en de internationale communistische beweging	1
25-ste CPN-congres in voorbereiding	3
De CPN op sociaal en sociaal-economisch terrein	6
Het Nederlands Comité voor Europese Veiligheid en Samenwerking	9
Jongeren Kontakt voor Internationale Solidariteit en Uitwisseling	11
SP-actie tegen milieubelasting	13
SP sticht artsenpraktijk in Oss	14
Ontwikkelingen in Hongarije: een terugblik	15

De CPN en de internationale communistische beweging

Een vertegenwoordiging van de CPN, bestaande uit J. IJISBERG (lid van het dagelijks bestuur van de CPN en voorzitter van het Instituut voor Politiek en Sociaal Onderzoek - IPSO) en drs J. REIDING (auteur van een binnenkort door het IPSO uit te brengen rapport over neokolonialisme), heeft van 9 tot 11 april deelgenomen aan een studiebijeenkomst in Belgrado met als thema: "Europese en ontwikkelingslanden - het streven naar nieuwe economische betrekkingen". De Joegoslavische CP had uitnodigingen voor de bijeenkomst verzonden aan zowel communistische als andere "progressieve" partijen in Europese landen, daarmee de CPSU c.s. kennelijk voor het hoofd stotend. Door andere CP-en zijn soortgelijke doch exclusief communistische bijeenkomsten georganiseerd, die een rol moeten spelen in de voorbereiding van de nog dit jaar te houden pan-Europese conferentie van communistische partijen. Daaraan werd door de CPN echter niet deelgenomen.

"De Waarheid" wijdde op 9 april aan de bijeenkomst een summier berichtje, waarin gesteld werd dat de uitnodiging mede gericht was aan de met communistische of sociaal-democratische partijen gelieerde wetenschappelijke instituten en dat IJISBERG en REIDING afgevaardigd werden door het IPSO. In de artikelen, die de internationale communistische pers aan de studiebijeenkomst wijdde wordt echter alleen gesproken over partijen en niet over wetenschappelijke instituten. Na afloop van de bijeenkomst publiceerde "De Waarheid" (op 12 april) een samenvatting van de bijdrage die door drs REIDING in Belgrado werd uitgesproken. Daarin komen enkele passages voor, die wat merkwaardig aandoen in het licht van het proces van toenadering tot de internationale communistische beweging dat oud CPN-voorzitter P. de GROOT op een partijbestuurszitting in januari j.l. inluidde (M.O. 1/75). "Vietnam", aldus REIDING in Belgrado, "heeft elke revisionistische illusie ten aanzien van de agressie en de meedogenloosheid van het huidige imperialisme vernietigd". Beledigend voor andere CP-en, met name voor de CPSU, is voorts de passage, waarin de niet nader aangeduide "revisionisten" verweten wordt rond Indonesië en de Indonésische CP (PKI) "een soort samenzwering van de stilte" in acht te nemen.

Het is niet geheel duidelijk welke motieven de CPN-leiding hebben doen besluiten aan de studiebijeenkomst in Belgrado deel te nemen. In de

reactie in het pro-Russische maandblad "Communistische Notities" op de rede die De GROOT in januari hield en waarin een tegemoetkomende houding jegens de CPSU lag opgesloten, wordt gevraagd om "een eerste zij het kleine stap" om aan te geven dat de CPN het serieus meent. Het deelnemen in Belgrado kan als zo'n eerste stap bedoeld zijn, vooropgesteld dat de CPN er niet van op de hoogte was dat de overigens wel aanwezige CPSU met het initiatief van de "autonome" Joegoslavische CP weinig ingenomen was. Als de CPN-leiding wel het controversiële karakter van de bijeenkomst heeft onderkend - REIDING's uitlatingen over het "revisionisme" laten die veronderstelling toe - zou het kunnen zijn, dat de CPN de CPSU al op voorhand duidelijk heeft willen maken, dat in het komende gesprek over verbetering van de betrekkingen de concessies niet uitsluitend van de kant van de CPN zullen kunnen komen. Merkwaardig blijft dan toch dat de CPN-leiding het nodig vindt zich achter het IPSO te verschuilen en zich zo aan rechtstreekse verantwoordelijkheid te onttrekken.

*

* *

25-ste CPN-congres in voorbereiding

De voorbereidingen voor het 25ste partijcongres, dat op 6, 7 en 8 juni te Amsterdam zal plaatsvinden, zijn in volle gang. Het discussiemateriaal is inmiddels gepubliceerd en ook de agenda voor het congres is vastgesteld. Deze luidt:

1. Inleiding door partijvoorzitter H.HOEKSTRA over vooruitzichten en taken van de CPN in de strijd voor werk, verdediging van het levenspeil, de vrede en de democratie;
2. financieel verslag;
3. verkiezing van het partijbestuur.

Opmerkelijk genoeg (en in strijd met de statuten van de partij) zal het verslag van de werkzaamheden van de partij, dat door de partijvoorzitter op 11 januari voor het partijbestuur werd uitgebracht, geen punt van bespreking uitmaken op het congres. De discussies zullen zich nu beperken tot de op 4 april j.l. gepubliceerde "Stellingen van het partijbestuur voor het 25ste congres van de CPN" en het begin mei gepubliceerde ontwerp-actieprogram.

Voor het eerst sinds het 19e partijcongres in december 1959 zijn de leden van de partij weer in de gelegenheid voor het congres een openbare discussiebijdrage te leveren. Daartoe is in het dagblad "De Waarheid" een rubriek geopend. Meer actief meedenken in de praktische politiek van de partij wordt van de leden ook verwacht bij de vaststelling van de definitieve tekst van het actieprogram. Amendementen van de afdelingen op het ontwerp-program moeten besproken worden op de districtsconferenties.

De "Stellingen" zijn geordend in zeven hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt de visie van het partijbestuur op het wereld-economische gebeuren gegeven. De conclusie uit de huidige ontwikkelingen is dat "de hoogconjunctuur voorbij is en dat aan de zogenaamde welvaart van de kapitalistische economie een einde is gekomen". De gevolgen hiervan voor de arbeidersklasse betekenen een afbraak van het levenspeil en van de sociale voorzieningen. In het tweede hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkelingen van de internationale politieke toestand. Ontspanning tussen Oost en West is daarin het voornaamste element, maar deze wordt bedreigd doordat de "VS en haar NAVO-satellieten" hun militaire potentieel op oorlogsvoet handhaven en weigeren een einde te maken aan de bewapeningswed-

loop. De ontspanning wordt verder in gevaar gebracht door de onder invloed van de economische recessie scherper wordende concurrentie tussen de kapitalistische staten. Het einde van de hoogconjunctuur verscherpt tevens het gevaar dat de kapitaal-monopolies naar de een of andere vorm van fascisme grijpen. Steun aan de anti-fascistische bewegingen (zoals in Chili) en aanhoudende actie van solidariteit met de onderdrukte volkeren en met hen die ondergronds de strijd voeren is dringend geboden.

De hoofdstukken drie tot en met zes hebben betrekking op de nationale situatie. In hoofdstuk drie wordt uitgeweid over het sociaal-economisch terrein (gekenschetst als het terrein, waarop de CPN door haar activiteiten haar binnenlandse en internationale doeleinden tracht te verwezenlijken), waarbij geconcludeerd wordt dat de arbeidersklasse moet beseffen dat slechts harde, onverzoenlijke, in de grootst mogelijke eenheid gevoerde klassenstrijd in staat is werkgelegenheid en behoud van het levenspeil te bevechten. Hoofdstuk vier geeft een algemene inschatting van de nationale politieke situatie, volgens welke de pressie van rechts toeneemt mede als gevolg van een door de sociaal-democratie gepredikte passiviteit ten opzichte van de regering. Hoofdstuk vijf geeft een beoordeling van de partijpolitieke situatie, volgens welke enerzijds eendrachtiger samenwerking tussen socialisten en communisten noodzakelijk is voor behoud van de democratische volksrechten en bestrijding van het anti-communisme en anderzijds principieel optreden geboden is tegen de quasi-linkse vorm van anti-communisme, zoals die bijvoorbeeld in de Nieuwmarkt-affaire tot uiting kwam. In hoofdstuk zes wordt de regeringspolitiek beoordeeld. De opzet van het kabinet-Den UYL als coalitie van PvdA met KVP en AR heet te hebben gefaald. In de CPN-visie kan uitsluitend door machtsvorming van de werkers aan de basis (te beginnen bij het veroveren van bevoegdheden in de bedrijven) een echte progressieve regering tot stand komen. De mogelijkheden en de noodzaak daartoe zijn groter dan ooit.

Hoofdstuk zeven van de "Stellingen" behandelt de situatie in de partij zelf. Eerste constatering is dat de partijleiding teveel een afwachtende houding heeft aangenomen en het initiatief aan de reformisten in het NVV heeft gelaten. De partij moet blijven streven naar een zo breed mogelijke samenwerking - ook met de toppen van de regeringspartijen - maar mag daarbij nimmer haar eigen gezicht verbergen. Aandacht

wordt verder besteed aan de scholing van de leden, aan de noodzaak van ingrijpende maatregelen ter versterking van de partij in het belangrijke proletarische centrum Rotterdam en aan de positiebepaling van de partij in de internationale communistische wereld, waarbij teruggevallen wordt op de "autonome" stellingname van de CPN tijdens de consultatieve bijeenkomst van Westeuropese CP'en in september 1973 te Stockholm.

Het begin mei te publiceren ontwerp-actieprogramma omvat veertien hoofdstukken, waarin de algemene conclusies van de "Stellingen" zijn uitgewerkt in concrete eisen en actiepunten. Voorop staan daarbij de strijd voor werk en hoger levenspeil (hogere lonen en uitkeringen voor werklozen), de strijd voor vrede (geen vervanging van de Starfighter), de strijd tegen iedere aantasting van de democratische rechten van het volk (BVD en inlichtingendiensten dienen te verdwijnen, het politie-apparaat moet gezuiverd worden van ultra-rechtse elementen) en voorts de strijd op het gebied van het onderwijs, de gezondheidszorg en het welzijnswerk.

De voorbereidende conferenties in de partijdistricten moeten uiterlijk in het weekeinde van 24 en 25 mei worden gehouden. Zij moeten worden voorafgegaan door afdelings- en districtsbestuursvergaderingen, waarop iemand van of namens het partijbestuur een toelichting zal geven op de gepubliceerde congresstukken. Van alle vergaderingen en conferenties moet een verslag ingeleverd worden bij het partij-secretariaat.

Afdelingsvergaderingen en districtsconferenties hebben het recht kandidaten aan te wijzen voor de verkiezing van het partijbestuur. Overigens heeft de partijleiding "geadviseerd" de belangrijke partijbestuurders opnieuw te kandideren. Afdelingen die dat advies negeren en kritiek leveren op één of meer topkaderleden moeten daarvoor verantwoording afleggen. Op de districtsconferenties worden ook de delegaties naar het congres gekozen. De norm van afvaardiging is door de partijleiding bepaald op één afgevaardigde per ongeveer 25 leden.

De partijleiding heeft de districtsbesturen opgedragen er zorg voor te dragen dat alleen die leden die zich volledig opstellen achter het beleid van het partijbestuur, in de delegaties worden gekozen. Oppositionele geluiden zullen op het congres waarschijnlijk dan ook niet te horen zijn.

De CPN op sociaal en sociaal-economisch terrein

"Aan elke actie moet strijdvaardig optreden van de partij vooraf gaan." Deze passage uit het op 11 januari door partijvoorzitter HOEKSTRA uitgebrachte verslag van de werkzaamheden van de CPN blijkt in de partij aanleiding te zijn geweest tot het entameren van activiteiten op velerlei gebied. Op het vlak van het bedrijfswerk vond er op 15 april j.l. in het Rijnmondgebied een bijeenkomst plaats van een tweehonderdtal werkers in de chemische industrie, die georganiseerd was door de door de CPN geleide "Actiegroep chemische industrie". De actiegroep wil leiding geven aan de strijd van de (nog te vormen) bedrijfscommissie van vakbondsleden en ongeorganiseerden voor de invoering van een vijfploegendienst in de betreffende bedrijfstak.

Deze actie past in het kader van de "hardere actielijn", die de partij ten aanzien van het bedrijfswerk wil gaan toepassen. Daarmee wordt afgeweken van de politiek van het uitsluitend actievoeren via de vakbonden. Partijgenoten moeten zich wel blijven manifesteren in de vakorganisaties, maar tegelijkertijd dienen zij ook in de bedrijven actief te zijn en daar de belangenstrijd tot ontwikkeling te brengen. Partijleden in de bedrijven moeten het initiatief nemen tot de vorming van "actiecomité's van vakbondsleden en ongeorganiseerden", die eisen formuleren, deze deponeren bij de directies en de strijd ervoor voorbereiden.

Hardere acties zijn ook aangekondigd door het Landelijk Werklozencomité. De leiding van het comité toont zich nogal teleurgesteld over de door de regering genomen maatregelen ter bestrijding van de werkloosheid en ter verbetering van de positie van de werklozen. Het heeft daarom de aangesloten plaatselijke werklozenactiecomité's, onder andere middels een persverklaring, opgeroepen de acties in de komende tijd te verscherpen. In Heerlen is het inmiddels reeds gekomen tot een bezettingsactie van kantoren van de gemeentelijke sociale dienst.

De acties zullen een hoogtepunt bereiken in een actieweek, welke van 21 tot 28 mei zal worden gehouden. De actieweek wordt besloten met een landelijk werklozencongres op 28 mei te Amsterdam.

De hardere aanpak is mogelijk oorzaak van het wegvallen van de brede basis van de acties op het gebied van de gezondheidszorg. Begin april konden nog ruim driehonderd "eerstelijnswerkers" geïnteresseerd worden in een studiedag te Driebergen, georganiseerd door een door

CPN-ers gevormde "Initiatiefgroep Eerste Lijn", bij welke gelegenheid de plannen op het gebied van de gezondheidszorg werden besproken. Daar werd opgericht het "Landelijk Overleg Eerstelijnswerkers" (LOVEL), dat zich aansloot bij het - eveneens door de CPN beheerste - Landelijk Actiekomitee Gezondheidszorg (LAK), hetwelk in samenwerking met vakorganisaties vorig jaar juni voor een manifestatie in Utrecht nog 2000 gezondheidswerkers op de been wist te brengen. De landelijke actiebijeenkomst, die het LAK met actieve medewerking van het LOVEL op 6 mei te 's-Gravenhage organiseerde ter gelegenheid van de behandeling in de Tweede Kamer van de "Structuurnota Gezondheidszorg", werd echter slechts door een tweehonderdtal personen bijgewoond.

Het tot stand brengen van actie_eenheid op brede basis was het nadrukkelijke oogmerk van regionale manifestaties in Groningen, Noord-Holland en Limburg. In Groningen en Noord-Holland waren deze vooral gericht tegen "de achterstelling" van het gebied, in Limburg meer in het bijzonder tegen de "militarisering".

In Groningen betrof het een tweede "Volkscongres" dat op 19 april werd gehouden. Opzet en voorbereiding deden verwachten dat het aantal deelnemers aanmerkelijk groter zou zijn dan tijdens het eerste "Volkscongres" in 1972. Er waren evenwel nagenoeg evenveel deelnemers als in 1972: 1500 personen woonden de manifestatie bij en liepen mee in de demonstratieve tocht door de stad Groningen. Ook is op het congres geen brede politieke actiebasis tot stand gekomen. De CPN overheerste het congres volledig. Evenals in 1972 werd het congres besloten met het aannemen van een resolutie, waarin de aanwezigen zich uitspraken voor ondersteuning van elkaars acties voor een beter bestaan in het Noorden, tot de demonstratie, werkstaking en bedrijfsbezetting toe. Bovendien werd besloten tot uitbreiding en versterking van de actiecomité's, die, op initiatief en gesteund door een in te stellen permanent volkscongrescomité, de strijd zullen moeten organiseren.

Minder omvangrijk (omstreeks 400 personen), maar met een politiek bredere basis was de manifestatie voor de "kop van Noord-Holland" op 26 april in Alkmaar. Daar had de regionale CPN-leiding ervoor zorg gedragen dat in het voorbereidingscomité evenwicht bestond tussen het aantal CPN-leden en de leden van andere partijen. In zijn slotwoord concludeerde CPN-partijbestuurder F. AARTS dan ook dat het gebeuren de basis gelegd had voor de noodzakelijke voortzetting van de strijd tegen de achterstel-

ling van de regio.

Tegen de achterstelling van Limburg, maar vooral tegen de "militarisering" van het gebied demonstreerden op 19 april enige honderden Limburgers in Brunssum. Zij waren daartoe opgeroepen door het op CPN-initiatief gevormde comité "Stop Militarisering Limburg", dat vrij brede aanhang wist te verwerven. Het comité vreest vooral de eventuele vestiging van het NAVO-luchtmachtcommando AIRCENT in Brunssum. Zoals bij vrijwel elke CPN-activiteit in dit gebied was ook nu weer de heropening van de steenkolenmijnen in de eisen van het comité opgenomen.

Kalkar

Van CPN-zijde wordt geprobeerd de actie tegen de bouw van een snelle kweek-reactor in het Westduitse plaatsje Kalkar nieuw leven in te blazen. Daartoe zijn initiatieven ondernomen door het Amsterdamse anti-Kalkar comité, dat tracht een organisatorische band te scheppen met de omstreeks honderd anti-Kalkar comité's in andere plaatsen, die inmiddels via CPN-districts- en afdelingsbesturen werden aangespoord enkele landelijke bijeenkomsten bij te wonen. Centraal in de geplande activiteiten staat de organisatie van een demonstratief congres op 12 juni te Amsterdam met als thema "Veiligheid voor mens en milieu, tegen een Europese kernmacht en kernbewapening".

Voorafgaande aan het congres in Amsterdam zal een viertal voorbereidende conferenties gehouden worden over deelaspecten van het Kalkarproject. Tevens zal gestart worden met een briefkaartenactie, bedoeld voor de Kamerleden van de confessionele en liberale partijen. Bij hen wordt aangedrongen op een herziening van hun standpunten ten aanzien van het Kalkarproject.

Door het Amsterdamse anti-Kalkar comité wordt bovendien overwogen een tweede demonstratieve tocht naar Kalkar te organiseren. Evenals de eerste in 1974 gehouden tocht zal deze in september moeten plaatsvinden.

*

* * *

Het Nederlands Comité voor Europese Veiligheid en Samenwerking

Sedert het voorjaar van 1973 streeft het Nederlands Comité voor Europese Veiligheid en Samenwerking (NCEVS), opgericht door en opererend onder leiding van pro-Russische communisten, ernaar Sowjet-opvattingen met betrekking tot de Europese veiligheid en samenwerking in Nederland ingang te doen vinden. Toen duidelijk werd dat een massale beweging niet te realiseren zou zijn, ging het zich er vooral op richten om met name personen uit politieke en vakbondskringen voor de Sowjet-benadering van de veiligheidsproblematiek te interesseren door hen in contact te brengen met specialisten op dit gebied uit Oost-Europa. Het comité beschouwde het als een groot succes toen in mei 1974 een delegatie van vertegenwoordigers van PvdA, PPR, D'66 en PSP een bezoek bracht aan het zustercomité in de Sowjet-Unie. In november vorig jaar bracht een Sowjetdelegatie een tegenbezoek om bestaande contacten te verstevigen en nieuwe te leggen. Van 25 tot 28 maart 1975 ging opnieuw een door het NCEVS samengestelde delegatie naar Moskou, bestaande uit de NCEVS-bestuurders drs. M. RACZ en mr. N.J.C.M. KAPPEIJNE van de COPELLO en als gasten van het comité drie leden van de Tweede Kamerfracties van PvdA, PPR en KVP. Het Sowjet-comité had in het kader van de voorbereiding van de Tweede Vergadering van Vertegenwoordigers van de Publieke Opinie inzake Europese Veiligheid en Samenwerking, die van 26 tot 29 april in België plaats vond, ontmoetingen met delegaties uit verschillende Westeuropese landen.

Ook met zustercomité's in andere landen dan de Sowjet-Unie heeft het NCEVS inmiddels contacten gelegd. Van 21 tot 26 april 1975 ontving het comité een Tsjechoslowaakse delegatie, waarvan drie parlementsleden deel uitmaakten. Het door het NCEVS opgestelde programma, even ambitieus als het programma dat voor de Sowjet-delegatie was samengesteld, kon echter niet tot volle tevredenheid van de delegatie worden afgewerkt omdat een aantal besprekingen geen doorgang kon vinden. Delegatieleider F. EXNER, voorzitter van de culturele commissie van het Tsjechoslowaakse parlement, toonde zich in een persconferentie teleurgesteld over het niet doorgaan van de ontmoetingen met de Vaste Commissies van de Tweede Kamer voor Buitenlandse Zaken en voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Wel werden gesprekken gevoerd met bestuurders en Kamerleden van progressieve en confessionele partijen (niet met de CPN).

Een door het NCEVS-bestuur samengestelde delegatie van vijftien personen, voor het merendeel uit pro-Russisch communistische kring afkomstig, heeft eind april deelgenomen aan de eerder genoemde vergadering in België (de zittingen werden gehouden in Brussel en Luik), die georganiseerd werd door het Internationaal Comité voor Europese Veiligheid en

Samenwerking (een communistische mantelorganisatie). Pogingen om vooraanstaande niet-communistische Nederlanders voor de bijeenkomst te interesseren hadden geen succes.

Het is voor organisaties als het NCEVS, die in feite door communisten worden beheerst, een gebruikelijk streven om naar buiten niet de indruk van een specifiek communistisch gezelschap te wekken. Daarom wordt voor de meer representatieve functies veelal gezocht naar vooraanstaande, niet als communist bekend staande personen. Pas na lange tijd is het NCEVS-bestuur erin geslaagd een in dit opzicht geschikte voorzitter te vinden. In het persbericht, dat het bezoek van de NCEVS-delegatie aan Moskou aankondigde, werd mr. N.J.C.M. KAPPEIJNE van de COPELLO als zodanig ten tonele gevoerd. De belangrijkste man in het comité, de pro-Russische communist drs. M. RACZ, fungeert als vice-voorzitter.

*
* *

Jongeren Kontakt voor Internationale Solidariteit en Uitwisseling

Het JKU, de organisatie van jonge pro-Russische communisten, heeft op een begin april gehouden algemene ledenvergadering een aantal organisatorische zaken geregeld, die de mogelijkheid moeten scheppen rechtstreeks aan te sluiten bij "de strijd van de (Nederlandse) werkende jongeren". Daartoe werd een nieuwe beginselverklaring vastgesteld, waarin de doelstelling wat ruimer wordt omschreven. Volgens de oude doelstelling legde het JKU zich vooral toe op het verschaffen van voorlichting over met name de "socialistische" landen en het bevorderen van contacten tussen Nederlandse en buitenlandse jongeren. In de nieuwe beginselverklaring is een gelijkwaardige plaats ingeruimd voor activiteiten in eigen land "ter versterking van de belangen- en andere organisaties van werkers en jongeren". Het JKU wil de Nederlandse jongeren ervan doordringen dat de strijd voor eigen belangen nauw verbonden moet worden met "de algemene wereldomvattende strijd" voor de verwezenlijking van het "socialisme", waarbij de USSR als het inspirerende voorbeeld wordt beschouwd. In verband met de uitbreiding van de doelstelling is de naam gewijzigd van "Jongeren Kontakt voor Internationale Uitwisseling" in "Jongeren Kontakt voor Internationale Solidariteit en Uitwisseling". De afkorting JKU blijft gehandhaafd. De naam van de JKU-Nieuwsbrief is gewijzigd in "Solidair".

Het ziet er naar uit dat het JKU naast zijn zelfstandige optreden ook in andere organisaties activiteiten zal ontwikkelen. Zo is aan de JKU-leden opgedragen zoveel mogelijk zitting te nemen in Chili-comité's, teneinde de Chileense communistische partij te kunnen informeren over de gang van zaken in die comité's. Een eigen initiatief van het JKU, ontwikkeld in samenwerking met andere pro-Russische communisten, is de oprichting, medio maart, van het Nederlands Portugal Comité (NPC), dat inmiddels een vijftigtal adhaerenten heeft verworven. Het NPC streeft na: Solidariteit met de anti-fascistische krachten in Portugal, het verstrekken van informatie over de ontwikkelingen in Portugal en het bevorderen van contacten tussen de progressieve krachten in Portugal en Nederland. Het JKU besteedde al eerder aandacht aan Portugal toen in februari een pamflet werd verspreid, waarin werd opgeroepen tot solidariteit met de Portugese communisten als antwoord op de actie "Houdt Portugal Vrij", gevoerd ter ondersteuning van de sociaal-democratische partij in Portugal.

Op verzoek van het NPC is een drietal Portugese militairen, leden van de Beweging van de Strijdkrachten (MFA), naar Nederland gekomen om aanwezig te zijn bij solidariteitsbijeenkomsten, die het NPC van 26 tot 29 april in een aantal steden organiseerde.

*

* *

SP-actie tegen milieubelasting

In juli 1974 besloot de leiding van het Milieu Actiecentrum Nederland (MAN, een mantelorganisatie van de maoïstische Socialistische Partij) tot een nieuwe campagne tegen de inning van de zogenaamde milieubelasting. De campagne werd begeleid door de uitgave van een brochure, getiteld: Geen belasting op ontlasting. Tegelijk werd een handtekeningenactie gestart, die nog eens duidelijk moest maken hoe massaal de bezwaren tegen het gevoerde milieubeleid zijn. Tevens dienden de verzamelde handtekeningen het bewijs te leveren dat de regering een geheel andere weg moet inslaan.

Aanvankelijk was het de bedoeling van de SP- en de MAN-leiding de handtekeningen eind december 1974 aan te bieden aan de minister-president. De actie verliep echter in het geheel niet naar wens en de geplande demonstratieve overhandiging werd uitgesteld tot 22 maart 1975. Toen stond de SP-leiding nog het organiseren van een massale demonstratie door Den Haag voor ogen, waarbij gerekend werd op tienduizenden deelnemers.

Begin maart werd echter duidelijk, dat het verwachte aantal handtekeningen bij lange na niet gehaald zou worden, zodat demonstratie en overhandiging opnieuw werden uitgesteld. Naar buiten toe werd als reden opgegeven dat op 22 maart geen bewindslieden aanwezig waren om de handtekeningen in ontvangst te nemen. In werkelijkheid echter was uitstel noodzakelijk voor de aanmaak van een honderdduizendtal handtekeningen, waardoor het gestelde doel - 200.000 handtekeningen tegen de milieubelasting - zou worden gehaald.

Op 19 april vond eindelijk de demonstratieve overhandiging van de handtekeningen plaats, waarvoor ongeveer duizend MAN-activisten - voor een groot deel tevens lid van de SP - uit alle delen van het land naar Den Haag waren getrokken. Bij ontstentenis van een bewindsman, de voorzitter van de Tweede Kamer en zijn plaatsvervangers werden de handtekeningen tenslotte door een lid van de Tweede Kamer in ontvangst genomen.

*

* *

SP sticht artsenpraktijk in Oss

Al in maart 1973 werd door de leiding van de Socialistische Partij (SP) het besluit genomen afgestudeerde leden/artsen in te schakelen in het partijwerk, bijvoorbeeld door het inrichten van een "communistische huisartsenpraktijk". Recent kon met de realisering van dit besluit een begin worden gemaakt. Daartoe werd door de SP de Stichting Ons Medies Centrum opgericht, die per 1 maart 1975 een praktijk opende te Oss. In de praktijk wordt gewerkt door twee artsen, de heer P. POLLMAN en mevrouw A. BEYEN-DE LANGEN, van wie de laatste tevens lid is van het Centraal Comité van de SP.

De beide artsen stellen zich voor hun politieke ervaringen, opgedaan in organisaties als Arbeidersmacht, Milieu Actiecentrum Nederland en Bond van Huurders en Woningzoekenden, te verdisconteren in de uitoefening van hun praktijk en tegelijkertijd de ervaringen uit hun praktijk dienstbaar te maken aan het politieke werk. Zij menen dat veel artsen en medische studenten de ervaringen van Ons Medies Centrum op de voet volgen. Zeker is dat de SP ook in andere plaatsen praktijken zal openen, zodra de praktijk in Oss een succes blijkt. Een tiental leden/artsen en leden/medische studenten zou zich voor de bemanning daarvan beschikbaar hebben gesteld.

De financiering van de praktijk in Oss is geheel door de SP verzorgd. Te verwachten is dat de positieve baten van de stichting - de salarissen van de artsen zouden omstreeks f 1100,- per maand bedragen - ter beschikking van de partij zullen komen. De overdracht van middelen heeft men vergemakkelijkt door het beheer van de financiën van de stichting op te dragen aan de organisatiesecretaris/penningmeester van de SP.

*

* *

ONTWIKKELINGEN IN HONGARIJE: EEN TERUGBLIK

Over Hongarije wordt in het westen zeer verschillend gedacht. Voor sommigen staat nog steeds het neerslaan van de opstand door troepen van de Sowjet-Unie in het najaar van 1956 centraal en zij menen dat Hongarije een geknecht land is, dat door de bezetters in een ijzeren wurggreep wordt gehouden. Anderen wijzen op het "Hongaarse Wirtschaftswunder" dat zich het laatste decennium heeft voltrokken en leidde tot de totstandkoming van een westers aandoende consumptiemaatschappij. Weer anderen gaan eveneens uit van deze economische ontwikkelingen, maar leggen de nadruk op een aantal repressieve verschijnselen die de laatste jaren in het land waarneembaar zijn.

Aangezien in maart j.l. de Hongaarse Socialistische Arbeiderspartij (HSAP, de communistische partij) haar 11e Congres heeft gehouden is het misschien goed een aantal zaken betreffende Hongarije op een rijtje te zetten. Daarbij zal allereerst enige aandacht worden besteed aan Janos KADAR, de man die in 1956 met steun van de Sowjet Unie de macht overnam en sindsdien onafgebroken de hoogste verantwoordelijkheid heeft gedragen voor de verdere gang van zaken in het land.

Janos KADAR

De huidige Hongaarse partij-chef lijkt het schoolvoorbeeld te zijn van een succesvolle "apparatchik". Hij is geen intellectueel en lijkt weinig geïnteresseerd in de finesses van de Marxistisch-Leninistische theorie. Zijn belangstelling ligt primair bij de praktijk van het bestuur, in welk verband hij wel omschreven is als een pragmaticus die zich niet snel aan standpunten bindt doch eerst het klimaat aftast en tussen de verschillende opinies door tracht te laveren. Is zijn besluit genomen dan zal hij wel krachtig aansturen op realisatie ervan.

Zijn carrière in de HSAP is een merkwaardige, met vele ups- en downs. In 1932 werd hij op 20-jarige leeftijd lid van de toentertijd illegale Hongaarse CP. In deze illegale sfeer waren de betrekkelijk zwakke en gering in aantal zijnde Hongaarse communisten gedwongen veelvuldig samen te werken met niet-communisten, hetgeen bij KADAR duidelijke sporen heeft achtergelaten en bijvoorbeeld is terug te vinden in zijn latere, hieronder nog te noemen, alliantiepolitiek. Van grote invloed zijn in dit verband ook de oorlogsjaren geweest. In tegenstelling tot vele van zijn

partijgenoten week KADAR niet uit naar de Sowjet Unie, maar bleef in Hongarije en was daar - weer in samenwerking met niet-communisten - actief in het verzet tegen de Duitse bezetters. Zowel vóór als tijdens de oorlog heeft hij vanwege zijn illegale activiteiten verscheidene malen in de gevangenis gezeten.

Na de bevrijding van Hongarije en de daarop volgende communistische machtsovername (1947) rees zijn ster snel en in 1948 werd hij benoemd tot Minister van Binnenlandse Zaken. In deze functie was hij als hoogste verantwoordelijke voor de Staatsveiligheidsdienst betrokken bij de planning en uitvoering van de zuiveringen van die jaren. Al in 1950 vroeg hij ontslag uit deze functie om zich "geheel aan het partij-werk te kunnen wijden"; nog geen jaar later werd hij zelf lid van het Politburo en partijsecretaris. Datzelfde jaar echter werd hij het slachtoffer van een nieuwe zuiveringsgolf. Hij werd uit zijn partijfuncties gezet en gearresteerd. Tot 1954 heeft hij in diverse gevangenissen gezeten en hij moet bij herhaling gruwelijk gemarteld zijn.

Onder invloed van de partiële liberalisatie die premier Imre NAGY's "Nieuwe Koers" met zich meebracht werd hij in 1954 vrijgelaten, gerehabiliteerd en benoemd tot Eerste Secretaris van het 13e Partijdistrict van Boedapest. Kort na het ontslag van de Stalinist RAKOSI als partijleider en diens vervanging door GERÖ in 1956 werd KADAR wederom lid van het Politburo en partijsecretaris. Op 25 oktober 1956 brak de Hongaarse opstand uit. KADAR schaarde zich aan de zijde van de revolutie en verving GERÖ als Eerste Secretaris van de Partij. Nog geen week later werd hij tevens minister in de revolutionaire regering van Imre NAGY en was hij aanwezig toen laatstgenoemde bij Sowjet-ambassadeur Yuri ANDROPOW *) een protest indiende tegen de inval van Sowjet troepen in Hongarije. Bij die gelegenheid zou KADAR hebben verklaard: "Ik ben gereed om zonodig te vechten. Als jullie tanks Boedapest binnentrekken, zal ik de straat opgaan en met mijn blote handen tegen jullie vechten."

De dag daarop verdween KADAR uit Boedapest om er enkele dagen later achter de Sowjet tanks aan terug te keren als lid van de nieuw gevormde

*) Thans voorzitter van het KGB en lid van het Politburo van de CPSU.

pro-Sowjet "Revolutionaire Regering van Arbeiders en Boeren". Sindsdien is hij tot op heden de onbetwist sterke man gebleven van het nieuwe regiem. Aanvankelijk als partij- en regeringsleider; na juni 1965 uitsluitend als partijleider, zonder dat dit een beperking inhield van zijn machtspositie.

Zonder twijfel heeft hij deze positie in zeer belangrijke mate te danken aan de Sowjetleiders. KADAR was een voor hen acceptabele figuur die weliswaar deel had uitgemaakt van het Stalinistische regiem van RAKOSI, maar, omdat hij er in een later stadium ook het slachtoffer van werd, toch niet zonder meer met dit regiem geïdentificeerd kon worden. Door zijn verraad van 1956 kon hij evenmin beschouwd worden als een "revisionist" van het type NAGY. Bovendien aanvaardde KADAR als pragmaticus de dominerende rol van de Sowjet Unie in het Oostblok en hield hij daar bij zijn besluitvorming voortdurend rekening mee. Tenslotte schijnen er persoonlijke vriendschapsbanden tussen KADAR en CHROESTSJOW te hebben bestaan, wat overigens niet verhinderde dat eerstgenoemde na de machtswisseling in het Kremlin snel op goede voet kwam te staan met BREZJNEW en de zijnen. Ook kan de Sowjet Unie nog een economisch belang hebben gehad om hem te handhaven. Onder zijn leiding bleek de Hongaarse economie sterk op te leven hetgeen door diverse handelsovereenkomsten de Sowjet Unie direct ten goede kwam.

Herstel van de legitimiteit

Direct nadat de "Revolutionaire Regering van Arbeiders en Boeren" door de Sowjet Unie in het zadel was geholpen, begon deze haar positie te consolideren door een grootscheepse campagne waarbij alle "revolutionairen" (nu herdoopt in "contra-revolutionairen") van de periode NAGY uit hun functies werden weggezuiverd. Belangrijker nog dan deze repressieve activiteiten welke in 1958 werden afgesloten met de executie van Imre NAGY en enkele van diens naaste medewerkers *) , was het echter voor KADAR om

*) Het is nooit duidelijk geworden of KADAR zelf verantwoordelijk is voor deze executies, of dat deze geschieden op bevel van het Kremlin. Zeker is wel, dat KADAR in het openbaar de executie van NAGY een "verdiende straf" heeft genoemd.

de in de revolutiedagen geheel gedesintegreerde communistische partij weer nieuw leven in te blazen. Niet alleen moest er een geheel nieuw partij-apparaat worden opgebouwd, maar ook moest worden getracht het wantrouwen van de bevolking in de nieuwe partij weg te nemen.

Over deze problemen boog zich in 1957 een Nationale Partijconferentie die, conform de wens van KADAR, tot de conclusie kwam dat het succes van het herstel en de verdere socialistische opbouw zou afhangen van de "kracht van de alliantie van partijleden en niet-partijleden". In concreto vertaald hield dit onder meer in dat voortaan niet meer iemands partijlidmaatschap beslissend zou zijn voor een benoeming in een openbare functie, maar uitsluitend de persoonlijke aanleg en kwaliteiten van de betrokkene, alsmede diens loyaliteit t.o.v. de Hongaarse Volksrepubliek en de grondwet.

Een besluit als het bovenstaande werd echter niet alléén genomen met het oog op de populariteit van de partij; in wezen werd het ingegeven door bittere noodzaak: de partij had te weinig leden met voldoende opleiding om alle belangrijke bestuursposities te kunnen bezetten. Bovendien hoopte men op deze wijze een toeloop van opportunisten en baantjesjagers op de partij te voorkomen.

Toch zou het nog tot het begin van de jaren zestig duren voordat de alliantie-politiek - door KADAR samengevat in de beroemd geworden uitspraak: "Wie niet tegen ons is, is vóór ons" *) - zou leiden tot een daadwerkelijke liberalisatie. De aanzet hiertoe moet buiten Hongarije gezocht worden en wel in de besluiten van het 22e CPSU-Congres van oktober 1961, het hoogtepunt van de destalinisatie. Hierin zag KADAR het sein om zijn politieke ideeën te gaan verwezenlijken, te trachten het imago van verrader van zich af te werpen en voor zijn regiem de nodige legitimiteit te zoeken. Gezien de persoonlijke ervaringen van KADAR is het vermoedelijk niet toevallig dat de eerste liberaliseringsmaatregelen in de strafrechtelijke sfeer lagen: er werd een beperkte Habeas Corpus (her)ingevoerd, wat inhield dat er voortaan geen interneringen meer zouden plaatsvinden zonder voorafgaand strafproces. Ook werden de zeer hoge straffen voor

*) In tegenstelling tot het bekende door STALIN gehuldigde dogma: "Wie niet vóór ons is, is tegen ons".

politieke dissidenten verlaagd, kwam er een aanvankelijk beperkte en later meer algemene amnestie voor politieke gevangenen tot stand en werd het aantal kampen voor dwangarbeiders gereduceerd.

Tegelijkertijd werd er enige ruimte geschapen voor vrije discussies en kritiek. Het doel hiervan was drie-ledig: zij moest dienen als "bewijs" van de goede bedoelingen van het regiem-KADAR; het zou een uitlaatklep kunnen vormen voor sociale frustraties en het zou tenslotte het regiem enig inzicht kunnen geven in de gevoelens en stemmingen in de verschillende lagen van de Hongaarse samenleving. Dit laatste zou bovendien de besluitvormers ten dienste kunnen zijn bij de formulering van het politieke beleid. Het is overigens bepaald niet zo, dat er in Hongarije een proces op gang kwam dat zou kunnen leiden tot het ontstaan van pressiegroepen buiten de partij met enige invloed op de besluitvorming. Wel kan met enige voorzichtigheid worden gesproken over een ontwikkeling naar een zeker "socialistisch pluralisme" waarbij invloed slechts kan worden uitgeoefend via het partij-apparaat, maar waarbij toch tot op zekere hoogte het bestaan van groepsc conflicten wordt erkend.

Meer nog dan op politiek gebied zou deze doorbraak echter plaatsvinden op economisch gebied.

Economie

Direct na het neerslaan van de opstand werd door het nieuwe regiem de draad weer opgevat van een discussie over de wenselijkheid en mogelijkheden van economische hervormingen, welke al tijdens de periode van de "Nieuwe Koers" (1953-1956) van Imre NAGY was begonnen. Dit gebeurde op instigatie van de Sowjetleiders MALENKOW, MIKOJAN en CHROESTSJOW, die tot de conclusie waren gekomen dat de slaafse navolging van het Sowjet economische model, zoals dat door RAKOSI werd nagestreefd, het kleine en aan grondstoffen arme Hongarije aan de rand van een economische ineenstorting had gebracht. Aanvankelijk ging de discussie slechts over zaken als prioriteitenkeuze en dergelijke, doch onder invloed van economen als György PETER werd op den duur het economische systeem zelf ter discussie gesteld. Een en ander breidde zich aanzienlijk uit onder invloed van de resultaten van het 20e CPSU-Congres in 1956, dat het begin vormde van de destalinisatie. De gehele ontwikkeling werd met lede ogen aangezien door RAKOSI, die weliswaar tijdens de "Nieuwe Koers" partijleider bleef, maar

die toch niet in staat bleek een einde aan de discussies te maken. Een laatste poging daartoe in 1956 kostte hem zijn (politieke) kop; hij werd als partijleider vervangen door GERÖ.

De verdere gebeurtenissen van dat jaar maakten een voortgezette discussie uiterst moeilijk, maar al in december 1956 publiceerde het voorlopige CC van de partij een resolutie waarin een gestage verhoging van de levensstandaard van de Hongaarse bevolking als primaire economische doelstelling werd genoemd.

In een eerste poging de realisatie hiervan te versnellen besloot de Hongaarse regering op 6 januari 1957 grotere bevoegdheden te verlenen aan de managers van de lokale industrieën - zonder overigens de bestaande centrale controle af te schaffen.

Korte tijd later besloot de partij een commissie onder leiding van de econoom Istvan VARGA te installeren welke als taak kreeg het bestaande economische systeem te onderzoeken en voorstellen te doen voor een "hervorming van het economische mechanisme", waaronder begrepen het planningsysteem, het prijsbeleid, het fiscale beleid, grondstoffen allocaties etc.

Ook werden in die tijd voor het eerst in de Hongaarse pers voorzichtige kritieken gepubliceerd op het economische beleid ten tijde van RAKOSI. Hem werd verweten de economische belangen steeds ondergeschikt te hebben gehouden aan politieke belangen, waar men tegenover stelde, dat economische groei ten dienste moest staan van de arbeiders en niet van de politieke avonturen van enkele leiders. Deze zelfde gedachte is terug te vinden in het eindrapport van de VARGA-commissie (najaar 1957), waarin verder de volgende aanbevelingen werden gedaan: Er moest een beter evenwicht worden gevonden tussen investeringen en consumptie. Het bestaande strakke planning systeem moest worden vervangen door een systeem van "economische regulatoren". Men zou meer aandacht dienen te besteden aan de energieproductie en aan het scheppen van werkgelegenheid, doch er zouden geen nieuwe fabrieken meer moeten worden gebouwd. De bestaande moesten daarentegen worden gemoderniseerd. Voor alles zou men meer rekening moeten gaan houden met het feit dat Hongarije arm was aan energiebronnen en aan grondstoffen. Om de lokale betrokkenheid bij en de verantwoordelijkheid voor economische activiteiten in goede banen te leiden moesten de financiële belangen van de onderneming en de werknemers bij een

efficiëntie, winstgevende productie worden vergroot, onder meer door uitbreiding van het al bestaande winstdeling systeem.

Het rapport verscheen echter op een politiek ongunstig moment (moeilijkheden in de internationale communistische beweging o.a. tussen de Sowjet Unie en China en tussen de Sowjet Unie en Joegoslavië) toen de Hongaarse leiders weinig behoefte hadden aan experimenten. Het werd dan ook snel onder de tafel gewerkt en hoewel er in de jaren daarna wel wat incidentele stappen gedaan werden die gingen in de richting van de aanbevelingen van de commissie, moest Hongarije nog bijna een decennium wachten op werkelijk veelomvattende economische hervormingen.

Het "Nieuwe Economische Mechanisme"

In december 1964 besloot de communistische partij over te gaan tot enkele experimenten die fundamentele economische hervormingen zouden moeten voorbereiden. Een der belangrijkste hiervan begon in augustus 1965 toen de landbouwcollectieven een ongekend grote zelfstandigheid kregen toebedeeld met als uitgangspunt de idee dat landbouwcoöperaties ondernemingen zijn die binnen het raam van het nationale plan hun eigen economische beleid dienen te voeren en daar dan ook zelf verantwoordelijk voor zijn. De daaropvolgende jaren werden de experimenten uitgebreid tot andere sectoren en in januari 1968 was het zover: het "Nieuwe Economische Mechanisme" (NEM) werd landelijk geïntroduceerd.

Snorkende persartikelen gaven hoog op van de veranderingen die zouden plaatsvinden, doch hoewel een groot deel van de aanbevelingen van de VARGA-commissie waren overgenomen, bleken de feitelijke verschillen met het oude systeem niet al te groot. De Hongaarse overheid bleef zelf alle belangrijke macro-economische beslissingen nemen op het gebied van investeringen, consumptie, levensstandaard en buitenlandse handel. Ook op micro-economisch gebied bleven de bedrijven gebonden aan de normen van het centraal opgestelde plan; alleen voor wat betreft de realisatie van die normen kregen zij meer vrijheid. De centrale overheid bleef ook hier echter verzekerd van de nodige invloed door het systeem van "indirecte regulatoren" (centraal vastgestelde formules om te berekenen welke percentages van de bedrijfswinst verdeeld moeten worden over verschillende fondsen, zoals reserves, investeringsfondsen, winstdelingsfondsen etc.).

Voor het overgrote deel bleef de centrale overheid de markt dus beheersen, zij het op een meer indirecte wijze. Door meer ruimte te laten aan het particulier initiatief bij de uitvoering en het geven van stimulansen uit winstdelingsfondsen hoopte men de efficiëncy en de productiviteit te verhogen.

Toch kan het NEM ondanks de blijvende overheersende positie van de centrale overheid niet worden afgedaan als een nieuwe naam voor een oud, versleten jasje. Belangrijk was, dat met de invoering ervan tevens werd erkend dat er een noodzakelijke verschuiving moest komen van een extensieve naar een intensieve economische ontwikkeling.

Moeilijkheden

De invoering van het NEM ging gepaard met vele moeilijkheden:

- Zij vond plaats halverwege het 5-jaren plan 1966-1970, dat nog geheel was gebaseerd op het bestaan van een orthodoxe economische structuur en dat bovendien nog prioriteit verleende aan een extensieve groei.
- Kort vóór de invoering waren de belangrijkste industrieën sterk geconcentreerd waardoor er monopolistische toestanden optraden, die een optimale werking van het nieuwe systeem in de weg stonden.
- Uit angst voor massale werkloosheid ging de invoering van het NEM gepaard met vele "remmen" zoals het verlenen van overheidssubsidies aan niet-winstgevende bedrijfstakken. Hierdoor konden moderne takken niet voldoende expanderen en werden achterblijvende bedrijfstakken kunstmatig in leven gehouden.
- Met de "regulatoren" werd dusdanig gemanipuleerd, dat zij op den duur veel weg hadden van de voorschriften uit de periode voor de invoering van het NEM en door de fabrieksdirecteuren ook als zodanig behandeld werden.

Doch ondanks de vele moeilijkheden heeft het NEM de definitieve aanzet gegeven tot de ontwikkeling van een bijna westers aandoende consumptie-maatschappij, met alle gevolgen van dien. Op politiek gebied bijvoorbeeld had dit al snel tot gevolg, dat de partij begon te klagen over de ontwikkeling van een "petit-bourgeois mentaliteit" bij diegenen die het sterkst van de groeiende welvaart profiteerden. Bovendien constateerde de partij een algehele tendens tot "money-grubbing" - een verfoeilijke uiting van onsocialistisch gedrag.

De Hongaarse burgers zelf moesten constateren dat hun verhouding tot het regiem niet veranderde - dat de economische hervormingen geen politieke veranderingen met zich meebrachten (afgezien van een graduele verdere liberalisatie op cultureel gebied). Wel ontstond er een groeiende inkomensongelijkheid, wat ontevredenheid op aanzienlijke schaal veroorzaakte.

Tot op het hoogste niveau is over deze problemen gediscussieerd waarbij op den duur de meningen in de partijtop in twee groepen uiteen vielen. De "hervormers" wilden de bijverschijnselen wel accepteren als de prijs voor een groeiende welvaart; de andere groep wilde terug naar een meer centralistisch systeem dat dergelijke uitwassen de baas zou kunnen. Toen in het begin van de jaren zeventig bleek dat het NEM de aloude structurele problemen van de Hongaarse economie niet zou kunnen oplossen en er bovendien een economische recessie op til leek, kregen de "centralisten" meer en meer de overhand, met als gevolg dat op een CC-plenum in november 1972 werd besloten een aantal maatregelen te nemen om tot meer centralisatie te komen.

Sedertdien hebben problemen met betrekking tot de toepassing van het NEM de besluitvorming in Hongarije beheerst, vooral in verband met de snel verslechterende algehele economische situatie in het land - mede een gevolg van de energiecrisis. Een complicerende factor hierbij was, dat een en ander op aanzienlijke schaal onrust onder de arbeiders teweeg bracht. Een in maart 1974 gehouden CC-plenum nam beide zaken onder ogen en kwam tot de conclusie dat het onjuist was om een zuiver economische oplossing te zoeken en dat met name de politieke aspecten van groot belang waren. In dit verband stelde het CC vast, dat in de toekomst de "rol van de werkers" bij het sociaal-economische beleid zou worden uitgebreid en dat meer aandacht zou worden besteed aan educatie en aan het aankweken van een "socialistische mentaliteit". Kortom, de rol van de CP zou worden uitgebreid, hetgeen ook kon blijken uit de verwijdering van Rezso NYERS (de architect van het NEM) en György ACZEL (verantwoordelijk voor de culturele sector) uit het partijsecretariaat en hun vervanging door Imre GYORI en Karoly NEMETH, van wie vooral de laatstgenoemde een typische voorstander is van een centralistisch beleid en een orthodoxe rol van de CP.

Het 11e Partijcongres

De op 8 december 1974 gepubliceerde richtlijnen voor het partijcongres toonden overduidelijk aan dat de huidige tendenzen zullen worden voortgezet. Het doel daarbij is niet om op den duur het NEM weer geheel te vervangen door een orthodoxe plan-economie, doch om - met het oog op de economische situatie - de beste voorwaarden (en politiek de meest acceptabele) te scheppen om de aanvankelijke doelstellingen van het NEM te realiseren. Nog steeds is het primaire doel van het beleid een snelle verhoging van de levensstandaard door het verhogen van "het initiatief, de verantwoordelijkheden en de zelfstandigheid" van managers en arbeiders in de fabrieken.

Ook KADAR zelf liet er zich in zijn rede voor het congres duidelijk over uit. Het NEM, zo zei hij, had door de ervaringen van de afgelopen zeven jaren zijn bestaansrecht duidelijk bewezen. Maar ook zei hij dat de toenemende mate van onafhankelijkheid in de fabrieken niet de rol en de verantwoordelijkheid van de staat bij het geven van een centraal beleid zal mogen aantasten. Waar nodig zal de staat blijven ingrijpen, bijvoorbeeld in de huidige situatie bij de invoer en verdeling van schaarse grondstoffen. Economische "regulatoren" die door de feitelijke ontwikkeling hun werking hadden verloren, zullen direct moeten worden aangepast. KADAR beloofde ook in de toekomst ruimte te laten voor groeps- en individuele belangen, omdat zij "een nuttige functie vervullen bij het oplossen van economische problemen". Zij zouden echter te allen tijde ondergeschikt moeten blijven aan het nationale belang.

In deze geest werd het gehele congres gehouden: de uitgangspunten van de economische ontwikkeling bleven ongeschonden, maar men zal niet aarzelen er een inbreuk op te doen als de praktijk dat vergt.

Cultuur, ideologie en de rol van de USSR

Sedert het vorige partijcongres hebben er ook op cultureel-ideologisch gebied veranderingen plaatsgevonden. Meer en meer werd de nadruk gelegd op ideologische conformiteit en de tolerantie t.a.v. afwijkende meningen werd steeds geringer. Dit heeft geleid tot roeyementen uit de partij, tot ontslagen en justitiële acties als huiszoekingen, arrestaties en processen. Bovendien is het moeilijker geworden uitreisvisa te verkrijgen om culturele conferenties in het Westen bij te wonen.

Het resultaat was een algehele verstarring van het literaire en artistieke leven met als nevenverschijnsel een voorzichtig ontstaan van een "samizdat", een literaire underground.

Deze verhouding van de partijlijn houdt verband met de houding van de Sowjet-Unie. In dit tijdperk van détente heeft Moskou een duidelijke behoefte aan rust binnen haar eigen invloedssfeer en aan ideologische afgrenzing. Dit is geen tijd voor een onafhankelijke opstelling maar voor eenheid. Evenmin is er ruimte voor experimenten, daarentegen moeten beproefde methoden worden gebruikt onder krachtige leiding van de partij. Deze politieke realiteit is, in combinatie met de huidige internationale economische crisis waarvan de omvang en duur nog steeds niet te voorzien valt, duidelijk van invloed geweest op het Hongaarse partijcongres.

In de zomer van 1974 leefde in vrij brede kring nog de verwachting dat het congres belangrijke beslissingen zou nemen, wellicht nieuwe wegen zou inslaan om de bestaande problemen op te lossen en dat het een mijlpaal zou zijn in de verdere opbouw van het socialisme in Hongarije. De gebeurtenissen in de maanden voor het congres hebben deze hoop echter de bodem ingeslagen. De richtlijnen voor het congres waren vaag en weinig zeggend, evenals het ontwerp-partijprogramma (dat de grondslagen moet leggen voor de ontwikkeling in de komende 25 jaar). Dit laatste document bevat nauwelijks enige concrete visie op de toekomstige ontwikkeling en maakt een nogal zwakke indruk.

Het congres toonde aan dat de Hongaarse leiders geen duidelijke visie hebben om uit de huidige problemen te raken. Vooralsnog zal men ad hoc aan de bestaande modellen blijven sleutelen in de hoop op betere tijden.

*

* *